

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de 'Leeswijzer profielen Natura 2000 versie 2026', waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

A094 Visarend (*Pandion haliaetus*)

A. Algemeen

1. Kenschets

1.1 Beschrijving

De visarend is een vrij grote roofvogel (lengte 52-60 cm) met kenmerkende lange smalle vleugels en een spanwijdte van meer dan 1,5 meter. De vogel is contrastrijk getekend met donkere bovenzvleugels en een wit lichaam. De visarend is in Nederland een zeldzame broedvogel en regelmatige doortrekker die met name in het najaar pleistert in waterrijke gebieden om te rusten en foerageren. De visarend is voor zijn voedselvoorziening geheel aangewezen op vis. De vogels die ons land aandoen broeden vooral in Fenno-Scandinavië en overwinteren in tropisch Afrika, met name de Guinee-zone. De visarend komt op alle continenten voor, met uitzondering van Antarctica. De vogels die in ons land broeden en doortrekken behoren tot de ondersoort *Pandion haliaetus haliaetus*.

Bron: Saxifraga – Mark Zekhuis

1.2 Relatief belang binnen Europa

De meeste visarenden (ca. 90%) broeden in Noord- en Noordoost Europa, waarbij Zweden en in mindere mate Finland veruit de meeste broedparen herbergen. De broedpopulatie in de Europese Unie omvatte in de periode 2013-2018 naar schatting 6.000-7.800 paren. De totale Europese broedpopulatie (exclusief Rusland) werd in dezelfde periode geschat op 6.600-8.600 paren. De Europese winteraantallen zijn niet goed bekend maar in ieder geval klein. Het aandeel van de in Nederland doortrekkende aantallen binnen zowel de Europese Unie als Europa (exclusief Rusland) was in de periode 2015/16-2020/21 naar schatting minder dan 1%.

1.3 Aandeel van populatie in Vogelrichtlijngebieden

Het gemiddeld seizoensmaximum van de visarend betrof 180 vogels in de periode 2015/16-2020/21, waarvan zich ca. 11% binnen Vogelrichtlijngebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort bevond. Zie paragraaf 4 voor meer informatie over het huidige voorkomen. Zie [de soortpagina op natura2000.nl](https://soortpagina.op.natura2000.nl) voor een overzicht van de gebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort..

B. Bescherming

2. Status

Visarend *Pandion haliaetus* (A094). Genoemd in bijlage I van de Vogelrichtlijn (inwerkingtreding 1981). Voor Vogelrichtlijngebieden in Nederland relevant als niet-broedvogel.

3. Ecologie

3.1 Algemene beschrijving leefgebied

De favoriete voedselbiotopen van de visarend als doortrekker in Nederland liggen in zoete, stagnante wateren, al wordt zout en brak water niet volledig gemeden. De voorkeur voor zoet water is opmerkelijk want in de overwinteringsgebieden wordt volop in zoute milieus gejaagd. Op doortrek worden ook vaak wateren gevolgd, zowel rivieren en meren als de kust. Zolang er een goed aanbod is van vissen, is de visarend verder niet erg kritisch in de biotoopkeuze. Ook in troebel water is de visarend goed in staat zijn voedsel te bemachtigen. Tijdens de najaarstrek zijn ze op visrijke locaties vaak gedurende een langere periode aanwezig, met soms tot 3-4 exemplaren in één gebied. Bij voorkeur zijn er (dode) bomen, palen of masten in de omgeving waar kan worden gerust. Ze rusten graag gedurende een langere periode op deze uitkijkpunten. Hun rust- en slaappleatsen liggen in bossen, boomgroepen en grienden, soms op enkele kilometers afstand van het water. Foeragerende vogels langs de IJssel vliegen bijvoorbeeld soms meer dan 5 km ver naar de Veluwe om daar de gevangen vis te verorberen en er eventueel ook te overnachten.

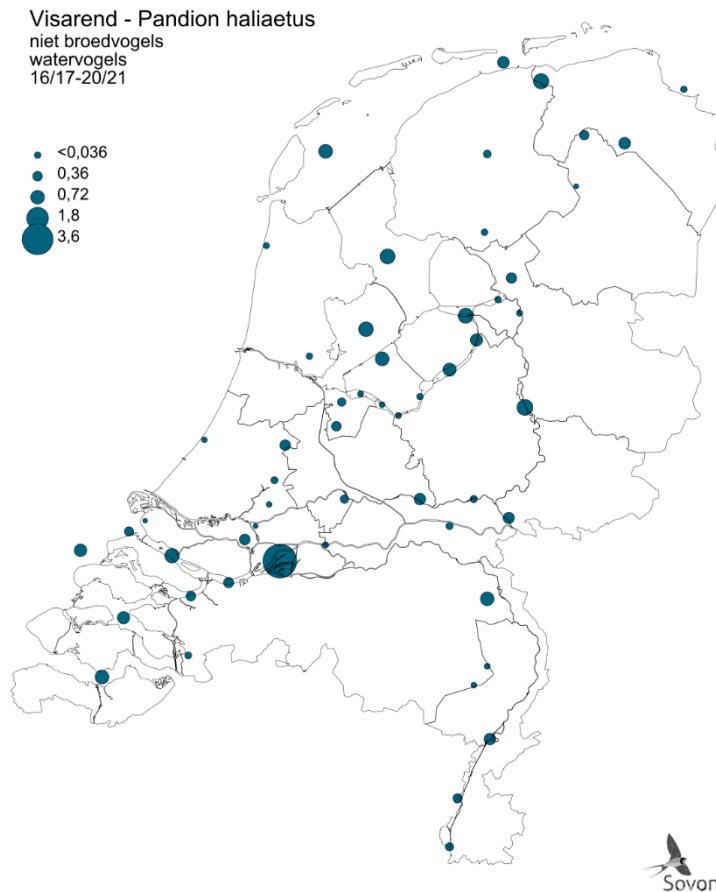
3.2 Voedsel

De visarend is gespecialiseerd in het vangen van levende vis en zal slechts bij hoge uitzondering stervende of dood aan de oppervlakte drijvende vissen vangen. Hij vangt zijn prooi met een spectaculaire duikvlucht, die meestal wordt voorafgegaan door een fase waarin de vogel op een tiental meters boven het wateroppervlak hangt te 'bidden'. Prooivissen hebben een lengte tot 10-60 cm en een gemiddeld gewicht van ongeveer 200 gram, wat op kan lopen tot 2 kilo. De dagelijkse behoefte wordt geschat op 300-800 gram/dag. In Nederland wordt hoofzakelijk witvis gevangen, zoals brasem, karpers, baars, zeelt en ruisvoorn.

C. Voorkomen, Staat van Instandhouding, drukfactoren en maatregelen

4. Huidig voorkomen

De Nederlandse doortrekpopulatie van de visarend omvatte maximaal 130-210 vogels in de periode 2015/16-2020/21. De grootste aantallen worden altijd gezien tijdens de najaarstrek, tijdens de eerste telmaand (september) van de maandelijkse watervogeltellingen. De voorjaarsstrek speelt zich vooral af in april en begin mei en verloopt gemiddeld iets meer over West-Nederland dan in het najaar. Op trek kan de visarend overal in het land opduiken. Pleisterende vogels concentreren zich langs de Biesbosch, de Delta, de grote rivieren, de Randmeren en de Maasvallei in Midden-Limburg. Visarenden zijn in alle maanden het meest prominent aanwezig in de Biesbosch (7-15 exemplaren in seizoen 2021/22, Hornman *et al.* 2024), tevens de belangrijkste broedlocatie (in 2022 3 paar, Boele *et al.* 2023). Voor overige gebieden kan gesteld worden dat de aantallen doorgaans laag zijn en regelmatig verspreid over alle grote zoetwatergebieden en rivieruiterwaarden in Nederland. Voor meer verspreidingsinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).

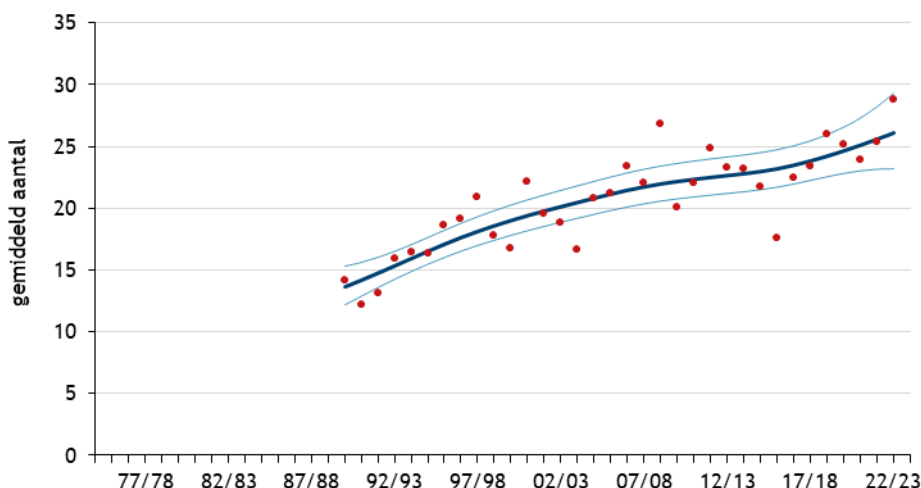
Verspreiding van de visarend als niet-broedvogel in de periode 2016/17 – 2020/21. Weergegeven is het gemiddelde seizoensgemiddelde (vogels) per hoofdgebied (cluster van telgebieden).

5. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding

5.1 Trends en ontwikkelingen

De landelijke trend van de visarend als niet-broedvogel laat zowel op de lange termijn (1989/90-2022/23) als de korte termijn (2011/12-2022/23) een matige toename zien.

De visarend is voor zover bekend altijd een wijdverbreide en regelmatige doortrekker en pleisteraar geweest in Nederland. Begin de jaren tachtig van de vorige eeuw waren jaarlijks 250-400 pleisterende vogels aanwezig (SOVON 1987). Daarna zijn de aantallen toegenomen, zo blijkt uit een vergelijking van het in het najaar aantal waargenomen exemplaren op trektelposten (bron: trektellen.nl). Sinds 1980 is er een behoorlijke toename in het uurgemiddelde van de doortrekkers op telposten in het gehele land. Het is aannemelijk dat ook tussen 1980 en 1990 het aantal pleisteraars in Nederland is toegenomen. Deze ontwikkelingen zijn het gevolg van een fors toegenomen broedpopulatie in Fenno-Scandinavië. Zo is de grote Zweedse populatie (2018: 4.100 paar) sinds 1980 met 30-70% toegenomen (Schmidt-Rothmund *et al.* 2014, Keller *et al.* 2020). Het ontstaan van nieuwe visrijke wateren in Nederland nodigt visarenden wellicht uit om vaker te blijven pleisteren; in ieder geval nam de gemiddelde verblijfsduur toe. Voor meer trendinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).

De aantalsontwikkeling van de visarend als niet-broedvogel. Weergegeven is het seizoensgemiddelde in de monitoringgebieden (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijnen). Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni).

5.2 Beoordelingsaspecten Staat van Instandhouding 2022¹

i. Verspreidingsgebied: gunstig

Het verspreidingsgebied tijdens de doortrekperiode is niet veranderd ten opzichte van de periode rond 1980, de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn, waardoor dit aspect als 'gunstig' is beoordeeld.

ii. Populatie: gunstig

De gemiddelde aantallen nemen op de lange termijn (1989/90-2019/20) toe en de populatieomvang in de periode 2014/15-2019/20 bevond zich ruim boven een gunstig niveau voor de populatie.

iii. Leefgebied: gunstig

Het leefgebied is van ruim voldoende omvang om de populatie op een gunstig niveau in stand te houden en er zijn geen indicaties dat de kwaliteit onder druk staat.

¹ Voor een uitgebreide toelichting van de beoordeling van de Staat van Instandhouding in 2022 wordt verwezen naar de bouwsteen (Sovon 2024) en Vogel *et al.* (2021).

iv. Toekomstperspectief: gunstig

De trend op de korte termijn (2008/09-2019/20) is stabiel en in combinatie met de afwezigheid van belangrijke knelpunten beschouwen we het toekomstperspectief als 'gunstig'.

5.3 Landelijke Staat van Instandhouding

De Staat van Instandhouding (SvI) van de visarend als niet-broedvogel is in 2022 als gunstig beoordeeld (Sovon 2024). De eerdere SvI beoordelingen zijn in dit document opgenomen zodat zichtbaar is hoe deze over de jaren heen veranderd is².

Aspect	1981	2004	2015	2022
Verspreidingsgebied	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Populatie	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Leefgebied	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Beoordeling SvI	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig

5.4 Landelijke instandhoudingsdoelstelling

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 20 vogels (seizoensgemiddelde) (ministerie van LNVN 2026).

6. Drukfactoren

- *Verstoring door aanwezigheid:* visarenden vertonen een voorkeur voor enigszins rustige wateren maar ze zijn niet uitgesproken schuw. In Nederland zijn voldoende uitgestrekte zoetwaterplassen waar ze relatief ongestoord kunnen rusten en foerageren. Rustplekken worden langdurig verlaten na verstoring, op goede foerageerplekken kunnen ze echter redelijk snel terugkeren (Krijgsveld *et al.* 2022).
- *Sterfte door infrastructuur:* visarenden zijn potentieel kwetsbaar voor aanvaringen met windturbines (Buij *et al.* 2020).

Invloeden van buiten Nederland

De relevante broedgebieden van de in Nederland doortrekkende en verblijvende visarenden bevinden zich in Scandinavië. Met name de grote Zweedse en Finse populatie (samen >5.000 broedparen) is van belang. Na grote afnames in de vorige eeuw tot in de jaren tachtig herstelde de Europese broedpopulatie sindsdien, met name in Noord- en West-Europa. Daar nemen de broedpopulaties toe en breidt het areaal uit (Schmidt-Rothmund *et al.* 2014, Keller *et al.* 2020). Deze toename heeft zijn weerslag op de aantallen doortrekkers in Nederland. Vanuit de Scandinavische broedgebieden vliegt de populatie in het najaar via West-Europa, deels Nederland, naar overwinteringsgebieden aan de kustregio's van West-Afrika en grote binnenwateren, bijvoorbeeld langs het stroomgebied van de Niger (o.a. Klaassen *et al.* 2011, Østnes *et al.* 2019).

²Nieuwere beoordelingen van de Staat van Instandhouding zijn niet altijd één op één te vergelijken met eerdere beoordelingen door verschillen in de systematiek (ministerie van LNVN 2006, Foppen *et al.* 2016, Vogel *et al.* 2021).

7. Maatregelen voor beheer, herstel en uitbreiding

Hieronder worden aanbevolen maatregelen genoemd ten behoeve van de soort.

De onderstaande maatregelen richten zich op behoud van de huidige gunstige situatie.

- Inzet op een betere waterkwaliteit en daarmee hoger vissenbestand in grote wateren resulteert in verbeterde foerageermogelijkheden voor doortrekkende visarenden (Rijkswaterstaat 2017). Vooral grotere vissen (tot 60 cm) zijn van belang.
- Enigszins rustige wateren in de winterperiode zijn van belang. Buiten de broedtijd wordt over het algemeen bij recreatie als afstand tussen een visarend en de verstoringsbron een bufferzone van minimaal 250 meter geadviseerd, al kan de situatie tussen locaties verschillen (Krijgsveld *et al.* 2022).

Onderscheid in maatregelen gericht op regulier beheer (instandhouding), preventie of herstel (aanvullende maatregelen om verslechtering te voorkomen of terug te draaien) en/of uitbreiding van leefgebied. Zie de tekst hierboven voor de volledige beschrijving van de maatregelen.

Maatregel	Regulier beheer	Preventie of herstel	Uitbreiding
Verbetering waterkwaliteit t.b.v. vissenbestand		x	
Waarborgen voldoende rust		x	

8. Bronnen

- Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Boele A., Vergeer J.W., van Bruggen J., Goffin B., Kavelaars M., Louwe Kooijmans J., Koffijberg K., van Kleunen A., Schoppers J., van Turnhout C. & Jansen D. (2023). Broedvogels in Nederland in 2022. Sovon-rapport 2023/40. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Buij R., Jongbloed S., van der Jeugd H., Klop E., Lagerveld S., Limpens H., Meeuwssen H., Ottburg F., Schippers P., Tamis J., Verboom J., van der Wal T., Wegman R., Winter E. & Schotman A. 2018. Kwetsbare soorten voor energie-infrastructuur in Nederland; Overzicht van effecten van hernieuwbare energie-infrastructuur en hoogspanningsleidingen op de kwetsbaarste soorten vogels, vleermuizen, zeezoogdieren en vissen, en oplossingsrichtingen voor een natuurinclusieve energietransitie. Wageningen Environmental Research Rapport 2883.
- Foppen R., van Roomen M., van den Bremer L. & Noordhuis R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Hornman M., Koffijberg K., van Oostveen C., van Winden E., Louwe Kooijmans J., Kleefstra R., Vergeer J.W. & Soldaat L. 2024. Watervogels in Nederland in 2021/2022. Sovon rapport 2024/22, RWSrapport BM 24.04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Keller V., Herrando S., Voříšek P., Franch M., Kipson M., Milanese P., Martí D., Anton M., Klvaňová A., Kalyakin M. V., Bauer H.-G. & Foppen R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- Klaassen R.H.G., Hake M., Strandberg R. & Alerstam T. 2011. Geographical and temporal flexibility in the response to crosswinds by migrating raptors. *Proceedings of the Royal Society B* 278: 1339-1346.
- van Kleunen A., van Roomen M., Janssen J.A.M., Kuiters A.T., van Winden E., Boele A., Schmidt A.M. & van Vreeswijk T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Krijgsveld K.L., Klaassen B. & van der Winden J. 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoring gevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofdrapport & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Leopold M.F., C.J.W. Bruijn, C.J. Camphuysen, C. Winter & B. Koks. 2003. Waarom is de Visarend in Nederland geen zeearend? *Limosa* 76: 129-140.
- Ministerie van LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- Ministerie van LNVN. 2026. Natura 2000 Doelendocument 2026; vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten. Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Den Haag.
- Østnes J.E., Kroglund R.T., Kleven O. & Nygård T. 2019. Migratory patterns of Ospreys (*Pandion haliaetus*) from central Norway. *Ornis Fennica* 96: 101-111.
- Rijkswaterstaat. 2017. Natura 2000 Beheerplan IJsselmeergebied 2017-2023.
- Ryttman H. 2004. Fiskgjusen i Sverige – Resultat av riksinventeringen 2001. *Var Fagelvarld* 6: 20-21.
- Schmidt-Rothmund D., Dennis R. & Saurola P. 2014. The Osprey in the Western Palearctic: Breeding Population Size and Trends in the Early 21st Century. *Journal of Raptor Research* 48: 375-386.
- SOVON. 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. SOVON, Arnhem.
- Vogel R., Foppen R., van den Bremer L., van Turnhout C.A.M. & van Roomen M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

- Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2024. Bouwsteen Visarend niet-broedvogel.
<https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/21993>. Geraadpleegd op 17/01/2025.